

הרב רצון ערוסי

חובת אבלות על נעדרים

שאלה

היש חובה להתאבל על נעדרים? ואם כן, באילו נסיבות וכיצד?

א. תוקף חובת האבלות

מצוות האבלות שכל אדם מישראל יתאבל על קרוביו שנפטרו, ביום ראשון שהוא יום המיתה ויום הקבורה הוגדרה ב'ספר המצוות' לרמב"ם.¹ במסגרת אותה מצווה, ומחמתה, כהנים הדיוטות, אף שנאסרו שלא להיטמא בטומאת מתים, מחויבים הם להתטמא לקרובים שמתו, ולהתאבל עליהם. ובהלכות אבל (פ"א ה"א-ה"ב) קבע הרמב"ם את זמן חיוב האבלות: 'משיסתם הגולל. אבל כל זמן שלא נקבר המת, אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן. ומטעם זה רחץ דוד המלך וסך כשמת הילד טרם שיקבר'.² אולם, החובה להתאבל שבעה ימים אינה מן התורה, כפי שכתב הרמב"ם (הל' אבל פ"א ה"א):

אף על פי שנאמר בתורה, ויעש לאביו אבל שבעת ימים, נתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומשה רבינו תקן להן לישראל שבעת ימי אבילות ושבעת ימי משתה. מדברי הרמב"ם למדנו שאין אדם חייב לנהוג אבלות על אדם שאין ידוע אם הוא מת, שאפילו האדם מת בוודאי, אין מתאבלים בטרם נקבר המת. בספר 'החנוך' (מצווה רסד) הסכים עם שיטת הרמב"ם, אך ציין שיש חולקים, וזו לשונו: 'יש מן המפרשים שכתבו שאין מצוות איבול נחשבת למצווה דאורייתא'. גם ה'טור' (יו"ד סי' שצח) ציין שיש מחלוקת וכן כתב:

בענין האבילות, איכא פלוגתא דרבוותא אם יש ממנו מן התורה. הגאונים כתבו שאבילות יום ראשון אם הוא יום מיתה אז הוא דאורייתא, ושאר הימים דרבנן. והראב"ד הוסיף לומר בגזירת שלשים לגיהוץ ולתספורת דאורייתא. ור"ת ור"י פירשו שאין שום אבילות דאורייתא, אלא אנינות לחוד הוא דהוי דאורייתא ביום ראשון... וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי ר"ת ולר"י.

ה'שלחן ערוך'³ סתם כשיטת הרמב"ם, שהיא גם שיטת הרי"ף, כפי שכתב ב'בית יוסף', אך ציין שיש אומרים, שאף אבלות יום ראשון מדרבנן בכל המתים. הרמ"א⁴ לעומתו קבע שהמנהג באשכנז כשיטת ר"ת ור"י, שאין שום אבלות מן התורה. וכן בענין יום מיתה

1. ספר המצוות לרמב"ם, עשה לו.
2. עיין בטור יו"ד, סי' שעה, שיטות שונות בענין 'משיסתם הגולל'.
3. שו"ע, יו"ד סי' שצח סעי' א וכן בשו"ע, יו"ד סי' שצט סעי' יג.
4. רמ"א, יו"ד סי' שצט סעי' יג, וכן הוא בהגהתו, לשו"ע, יו"ד סי' שעד סעי' ה.

וקבורה שחל ביו"ט שני של גלויות, פסק ה'שלחן ערוך'⁵ שיש להתאבל, כי אבלות ביום הראשון שהוא יום מיתה וקבורה היא מן התורה, ודוחה יו"ט שני של גלויות שהוא מדרבנן, ואילו הרמ"א שם פסק שאין נוהגים אבלות ביו"ט שני, וציין שהמנהג באשכנז שאין נוהגים אבלות, ושאין לשנות המנהג. והסביר הרמ"א⁶ שבאשכנז סמכו על ר"ת ור"י, שאין אבלות בשום יום, מדאורייתא. רק מדרבנן. כיוצא בזה, פסק ב'שלחן ערוך'⁷, שכל דברי אבלות נוהגים בחנוכה ופורים. והרמ"א חלק עליו, וכתב שאין אבלות נוהגת בחנוכה ופורים, ואפילו ביום מיתה וקבורה, כי הוא נאמן לשיטתו שגם ביום ראשון האבלות היא מדרבנן. אמנם בעניין פורים פסק ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' תא סעי' ז) להיפך ממה שפסק בחלק אורח חיים, וכך כתב:

שאינן אבלות נוהג בו [בפורים] לא ביו"ט ולא בחמשה עשר, אלא דברים שבצנעא נוהג. לחייב משלוח מנות. ואף על פי שאינו מתאבל בהם, עולים לו ממנין שבעה כמו בשבת.

ובש"ך⁸ הביא דברי הדרישה שיישב את הסתירה, שב'שלחן ערוך' או"ח פסק שיש אבלות בפורים, רק ביום המיתה והקבורה, וב'שלחן ערוך' יו"ד פסק שאין אבלות בפורים בשאר ימי אבלות, אך הש"ך כתב שתירוצו זה של הדרישה דחוק.

ב. אבלות על נעדר

אף שחובת האבלות היא דווקא כשיש מת ודאי, ורק לאחר שנקבר, מצאנו חיוב אבלות כשידוע לנו שהאדם מת, ואין שום אפשרות שהוא יובא אלי קבר. כך כתב הרמב"ם (הל' אבל פ"א ה"ג-ה"ד):

הרוגי מלכות שאין מניחין אותן להיקבר, מאימתי מתחילין להתאבל עליהם ולמנות שבעה ושלושים, משנתיאשו לבקש. מצאוהו אברים אברים, אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו. או נתיאשו מלבקש.

מדברי הרמב"ם למדנו, שכאשר ידוע שמת בוודאי, אלא שאין סיכוי סביר להביאו לקבר, משעה שנתיאשו מלהביא אותו מת לקבר, באמצעים רגילים ומקובלים, מתאבלים עליו. אולם, כאמור, החובה להתאבל, לפי הרמב"ם היא, כשידוע שהוא מת או נהרג. כגון שאנו יודעים שהשלטון הוציאו להורג, אלא שאין מניחים את קרוביו לקברו.⁹ וכן כשראו שחיה רעה אכלה אותו, ונתיאשו לבקש גוויתו או עצמותיו. לא כן כשיש לנו ספק אם השלטונות הוציאו אותו להורג. או אם החיה אכלה אותו. שבמקרים כאלה, נראה שלפי הרמב"ם אין חובת אבלות.

5. שו"ע, או"ח סי' תקמח סעי' ג, ולא הזכיר שהמנהג שלא מתאבלים, כפי שכתב בשו"ע, יו"ד סי' שצט סעי' יג.

6. רמ"א, יו"ד סי' שצט סעי' יג.

7. שו"ע, או"ח סי' תרצו סעי' ד.

8. ש"ך, יו"ד סי' תא ס"ק ד.

9. עיין לח"מ, הל' אבל פ"א ה"ג-ה"ד.

ג. אבלות על הטובע במים שאין להם סוף

אמנם הרמב"ם ציין בין המקרים בהם מתאבלים על נעדר, גם מי שטבע בנהר. והשאלה היא, אם מדובר במים שיש להם סוף, ואז הדבר ברור, בוודאות גמורה, שאם אדם טבע בהם, ולא עלה במשך זמן, שבוודאי הוא טבע ומת, אף שלא מצאו את גופתו. מה שאין כן במי שטבע במים שאין להם סוף, שאין ודאות גמורה, שהוא טבע ומת. אלא שרוב הטובעים בים הגדול, מתים.¹⁰ ונראה שהרמב"ם מתכוון למים שיש להם סוף, שבנסיבות כאלה, מיתתו של הטובע היא ודאית, כמו זה שהמלכות הוציאה אותו להורג, לעיני כול. וכמו זה שחיה אכלה אותו לעיני כול. ואכן ה'כסף משנה', על הרמב"ם שם הביא בשם ה'עיטור', שהביא בשם תשובת הרי"ף, שאם טבע במים שאין להם סוף, הוא בחזקת חיים, ולכן אשתו אסורה להינשא, ואין חובת אבלות עליו. והדין שיש חובת אבלות על הטובע בנהר, הוא דווקא במים שיש להם סוף. וכך גם הביא הרדב"ז שם, בשם הרי"ף. ולפי זה יוצא, שרק כשיש ודאות גמורה שהנעדר מת, יש להתאבל עליו. אבל אם יש רק רוב, שבאותן נסיבות מתים, אין להתאבל, שמא הוא מן המיעוט, והוא חי. אולם הרדב"ז פקפק בדעת הרי"ף, וכך כתב:

ואי לא שאמרוה משם גברא רבה, הייתי אומר שרבינו [הרמב"ם] חולק עליו [על הרי"ף]. כיון שכתב [הרמב"ם] הברייתא סתם [ולא חילק בין מים שיש להם סוף, למים שאין להם סוף]. וטעמא דבשלמא שלא תנשא אשתו החמירו. משום חומרת אשת איש. אבל לענין אבלות, למאי ניוחש? ואמאי לא ניזיל בתר רובא דעלמא, דמים שאין להם סוף, רובם למיתה. תדע שאם עברה אשתו ונשאת, אין מוציאין אותה.¹¹ ואפשר דטעמו של הרי"ף, שאם אתה אומר להתאבל עליו, אף היא תחזיק עצמה שודאי מת ותלך ותינשא. ולדעת רבינו¹² שיש באבילות מצות עשה של תורה, לא היה ראוי לבטלה מפני חששא זו. ואפשר דהרי"ף ז"ל לא אמרה אלא בשאר הימים, שאבילות בהם מדרבנן והם אמרו והם אמרו. ועדיין צ"ע.

מדברי הרדב"ז למדנו, שייתכן שלפי הרמב"ם, גם הטובע בנהר, הוא כטובע במים שאין להם סוף, ויש להתאבל. משום שרוב הטובעים במים שאין להם סוף, מתים. ודי ברוב, כדי לחייב לנהוג אבלות. ואין חוששים שמא הנעדר הוא מן המיעוט והוא חי. ורק בעניין אשת הטובע במים שאין להם סוף, החמירו שלא תינשא לכתחילה. כי בגלל חומרת אשת איש הורו חז"ל שיש לחשוש לכתחילה שמא הוא מן המיעוט ולא מת. אך אם בדיעבד היא כבר נישאה לזר, אין מוציאין אותה. כי סומכים על הרוב, ותולין שבעלה הוא מן הרוב. והוא מת. ולדעת הרדב"ז, הרמב"ם סובר שמאחר שהאבלות יש בה חיוב מן התורה ביום הראשון, לא בטלוח חכמים, לגבי טובע במים שאין להם סוף, רק בשל החשש שמא אשת הטובע תסמוך על האבלות ותורה לעצמה היתר להינשא. בעוד שלדעת הרדב"ז, אפשר שהרי"ף חשש שמא אשת הטובע, תורה היתר לעצמה להינשא לזר, אם נורה לה שתאבל על בעלה שטבע במים שאין להם סוף. ואולי ניתן לומר, שהרי"ף ביטל את

10. רמב"ם, הל' גירושין פי"ג הי"ט.

11. כפי פסק הרמב"ם, הל' גירושין פי"ג ה"כ.

12. רמב"ם, הל' אבל פ"א ה"א.

האבלות על מי שטבע במים שאין להם סוף, רק בשאר ימים שהם מדרבנן. ולא ביום מיתה וקבורה שחייב האבלות בו הוא מן התורה. ודברי הרדב"ז על משמעות דברי הרי"ף, מסתברים, משום שהרי"ף סובר גם הוא שיום מיתה וקבורה, חובת האבלות בו, היא מן התורה. על כל פנים, מדברי הרדב"ז יוצא, שלא מיבעיא, שלפי הרמב"ם יש חובת אבלות על מי שטבע במים שאין להם סוף, בין רווק ובין נשוי, אף שהוא רק חשוב כמת, מכוח רוב, אלא אפילו להרי"ף, אפשר שרק נשוי שטבע במים שאין להם סוף, אין להתאבל עליו, כדי שאשתו לא תינשא לאחר. אבל רווק שטבע במים שאין להם סוף יש להתאבל עליו, אף שהוא נחשב כמת רק מכוח רוב. וכן שאפשר שהרי"ף יודה שאם מדובר ביום ראשון, שחובת האבלות היא מדאורייתא, שיש צורך להתאבל על מי שטבע במים שאין להם סוף, אף שהוא נחשב למת רק מכח רוב.

ד. אבלות על נעדר השבוי בידי גויים

ה'טור' (יו"ד סי' שעה) הביא תשובת רב האי גאון ורב שרירא גאון בעניינו של מי שהרגוהו השלטונות, וקרוביו בעיר אחרת, וזו לשונו:

מאימתי הם מתחילין האבילות. והשיבו, משעת שמועה. דמה שאמרו בהרוגי מלכות, משעה שנתייאשו מלשאול, מיירי שלא נתברר שמת אלא קול יוצא בכך. וקרוביו מחפשים על אמתת הדבר. בהא קאמר בשעה שמתייאשין ופוסקין דרישתן, מונין. כי כבר נתקרה דעתם. אבל אם יודעין שנהרג, כמת מעצמו דמי, ומונין משעת שמועה. אבל ר"י כתב על מי שמת בתפיסה. ולא נתנו המושל לקבורה, שאין מונין לו, אלא משעה שנתייאשו ממנו לגמרי. וכ"כ הרמב"ן, ואם נמצא אחר שנתייאשו ממנו, אין הקרובים צריכין להתאבל, אלא הבנים. ואם הם שם, בשעה שנמצא, מתאבלין אותו היום. דלא גרע ממלקט עצמות אביו, שמתאבל עליו אותו היום. וקורע. אבל אם אינן שמה, ושומעין אחר שיעבור היום, אין צריכין להתאבל.

מדברי ה'טור' למדנו, שלדעת רב האי גאון ורב שרירא גאון, אם נשבו יהודים בידי גויים, ולא נתברר אם מתו, ויש קול שמתו, אין הקרובים מתחילים להתאבל, רק לאחר שהתייאשו ופסקו מלדרוש את קרוביהם, או מלברר גורל קרוביהם. כי כבר נתקרה דעתם. ב'בית יוסף' שם הובאו דברי השגתו של הרמב"ן עליהם:

ודברי תימא הם. דהא קתני הרוגי מלכות. אלא כשנהרגו ודאי קאמרינן. ועוד דקתני מצאוהו איברים אין מונין. והרי מת ודאי... וש"מ דאפילו במת ודאי אין מונין עד שנתייאשו מלבקש, או שמצאו ראשו ורובו. וכבר כתבתי דעת הרב הגדול בעל התוספות במת ודאי, שאין מונין לו, עד שנתייאשו לגמרי כהרוגי ביתר.

הרי שבפנינו שתי שיטות: יש אומרים שאף על יהודים שבויים שבידי גויים, אין להתאבל, אלא אם ידוע בוודאי שהוצאו להורג, או מתו, אלא שהתייאשו מלהביאם לקבורה, זוהי שיטת הרמב"ן ובעלי התוספות. ויש אומרים שאפילו אין יודעים בוודאות שהשבויים מתו או הוצאו להורג, ויש רק קול שמתו, אם התייאשו מלדרשם או לברר עניינם, יש להתאבל עליהם, וזוהי שיטת רב האי גאון ורב שרירא גאון. וכך הכריע ה'בית יוסף' בין שתי השיטות: 'ולענין הלכה נקטינן כדברי התוספות והרמב"ן דבתראי נינהו'.

כלומר, שלפי מרן ר"י קארו, אין להתאבל על אדם אם אין ידיעה ודאית שהוא מת או נהרג. ולכן לגבי שבויים שנמצאים בידי אויב, לא די בכך שיש קול שהם נהרגו או מתו, אלא צריך שיתברר בוודאות שהם מתו או נהרגו, ורק לאחר מכן יש לבדוק, אם כבר התייאשו מלקבור את אותם מתים, חייבים להתאבל. ב'שלחן ערוך'¹³ הביא דין הרוגי מלכות רק לעניין שאין מניחים לקבור את אותם הרוגים, כלומר כשיש ידיעה ודאית שהם הוצאו להורג. אולם בהמשך כתב ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שעה סעי' ז): 'מי שטבע במים שיש להם סוף, או שיצא קול שהרגוהו לסטים, או שגררתו חיה, מאימתי מונים, משנתיאשו לבקש'. ולכאורה יש סתירה בהכרעת מרן ר"י קארו. מחד פסק שרק אם נפל למים שיש להם סוף, כלומר שיש ודאות שטבע ומת, חייבים להתאבל, אבל אם נפל למים שאין להם סוף, אינו חייב להתאבל, כי אין ודאות גמורה שהטובע מת, כי רק רוב הטובעים למים שאין להם סוף - מתים; ומאידך פסק שגם אם יצא קול שהרגוהו לסטים, או שגררתו חיה, חייבים להתאבל עליו, משנתיאשו לבקש, ולכאורה מדובר שאין ידיעה ודאית שהליסטים הרגוהו. ואמנם הש"ך¹⁴ סבור שיש לפרש את דברי מרן ר"י קארו, בעניין יצא קול שהרגוהו ליסטים, או שגררתו חיה, 'בענין שמותרת אשתו להנשא', כלומר בנסיבות שיש ודאות שהליסטים הרגוהו, ושהחיה אכלה אותו. וכך כתב 'ערוך השלחן' (יו"ד סי' שעה סעי' יד): 'והקול נתברר שאמת הוא. דאם לא נתברר, הוה כמים שאין להם סוף'. יוצא שה'שלחן ערוך' לפי הש"ך ו'ערוך השלחן', מחייב אבלות רק כשיש ודאות גמורה שהנעדר מת. ושיטה זו תואמת את שיטתו ב'כסף משנה', ואת שיטתו ב'בית יוסף' שהכריע כרמב"ן והתוספות נגד רב האי גאון ורב שרירא גאון. לעומת שיטת מרן ר"י קארו, הרדב"ז מפרש שלפי הרמב"ם והרי"ף, בנעדר בנסיבות שרובן למיתה, כבר יש חובת אבלות. הפוסקים שלא חייבו אבלות, מכוח רוב בלבד, חששו שמא יתירו אשת איש להינשא מכוח רוב בלבד, או שהם סוברים שרק אבלות דרבנן יש לדחות בגלל חשש תקלה בענייני אשת איש.

ה. הקשר בין דיני אשת איש לבין דיני אבל

כך נאמר ב'שלחן ערוך' (אה"ע סי' יז סעי' ה) על הקשר בין הדינים: אם העיד בדברים שרובן למיתה, אין משיאין את אשתו. שאין מעידין על האדם שמת, אלא בשראוהו שמת ודאי, ואין בו ספק. ועל דין זה הגיה הרמ"א: שמע קול מקוננות, שהזכרוהו בין המתים. וספדו אותו. משיאין אשתו. ולכן יש למחות בנשים שלא לספוד אדם על פי אומדנות המוכיחות שמת, ולא יספידו אותו, עד שיודעין שמת. וכן אשתו אסורה להספידו או ללבוש שחורים, כל זמן שאין כאן עדות שהוא כראוי להשיאה. ו'ערוך השלחן' (אה"ע סי' יז סעי' מט), הוסיף:

13. שו"ע, יו"ד סי' שעה סעי' ה.

14. ש"ך, יו"ד סי' שעה ס"ק ז.

וכן הבנים לא יאמרו קדיש, והקרובים אסורים לנהוג אבלות, עד שיתוודע מיתנתו בעדות המתרת אשתו להינשא.

ב'פתחי תשובה' (יו"ד סי' שעה ס"ק ג) הביא מתשובת 'חינוך בית יהודה', וזו לשונו: באחד שנאבד, רחמנא ליצלן, ולא נודע מה היה לו. והורה שבניו לא יאמרו קדיש עליו. דג"כ יש לחוש לתקלה כמו באבילות. וחכם אחד חולק עליו ומחלק בין אבילות לאמירת קדיש. והוא ז"ל חזר והשיב לו, להעמיד דבריו. והסכימו עמו גדולים. וכתב דמ"מ יעשו נחת רוח לנשמת המת, באופן שלא תבוא לתקלה.

וכן הובא ב'פתחי תשובה' שם, בשם 'תשובת שבות יעקב', וזו לשונו: דודאי ע"פ אומדנא כזה שאינו מוכח, אין משיאין את אשתו. ולכן מחלק דדוקא בנאבד בעלה, אין מתאבלין, אא"כ בעדות ברור שמשיאין את אשתו. משא"כ בהלך בעלה למקום קרוב שאפשר להתוודע הדבר, תוך ימי אבלה, אין מוחין להתאבל עליו, כיון דהוא מילתא דעבידא לגלויי.

ועוד כתב בשם תשובת 'חתם סופר':

אודות נער פנוי שנטבע במים שאין להם סוף, אם מתאבלים עליו, כיון שאין חשש היתר עגונה. והביא מחלוקת בענין זה שלדעת מהר"ם בן חביב פשוט הדבר, שלא יתאבלו, אפילו על רווק משום גזירה לגזירה. ואילו השבות יעקב ח"א סי' קג, פשוט לו הדבר, דברווק מתאבלים, ובגלל שיש מחלוקת בדבר זה, אם יהיה מקרה כזה, הלכה כדברי המיקל באבל. אולם המחלוקת שלהם היא אינה בשאלה הישירה, אם צריכים להתאבל, אלא אם לגזור גזירה לגזירה. אבל זולת זה לדעת השבות יעקב, פשיטא דראוי להתאבל על רוב כזה. דאפילו על ספק נפל היה ראוי להתאבל, רק משום שלא להתיר ערוה. א"כ המיקל בגזירה לגזירה, ומחמיר להתאבל, אין מזחיחים אותו, ותע"ב.

וכן הביא בשם תשובת 'משכנות יעקב':

לענין אמירת הבן קדיש אחר אביו, אשר מיתנתו לא נתבררה בבירור גמור, שיהא בה כדי להתיר את אשתו, והאריך לברר שהש"ך וקצת תשובות אחרונים, לא הרגישו שיש מחלוקת גדולה בזה, בעיקר דין אבילות. ורוב פוסקים הראשונים חולקים, וס"ל דכל שע"פ רוב הוא מת, מתאבלין עליו. וסיים שמאחר והרשב"א והראב"ן והר"ם והטור ומרדכי, כולו בחדא שיטה קיימו, לחייב באבילות על פי רובא, ודאי יש מקום לחייב גם באבילות במים שאין להם סוף.

הנה כי כן, סבורים פוסקים רבים, שאם לפי הנסיבות של היעדרות של מאן דהוא, רוב מתים, יש להתאבל עליו. אלא שנחלקו בשאלה, האם לאסור להתאבל גם על רווק, גזירה שמא אם יהיה הנעדר נשוי יתירו לאשתו להינשא. שיש אומרים שאין גוזרים גזירה לגזירה, ויש להתאבל על רווק, או משום שחובת האבלות ביום מיתה וקבורה היא מן התורה, ועל כן אינו בדין שתידחה בגלל גזירה לגזירה. ויש שמונעים את האבלות גם על רווק, כשחייב האבל נובע מנסיבות של רוב בלבד, בשביל שלא יתירו עגונה, שלא כהלכה. אלא, שיש להעיר על הללו שתולים דין אבלות בדין אשת איש, מכך שבהלכה לא תלו דין אשת איש בדין ירושה. כפי שפסק הרמב"ם (הל' נחלות פ"ז ה"ג):

מי שטבע במים שאין להם סוף, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו, אע"פ שאין משיאין את אשתו לכתחילה, הרי היורשין נוחלין על פיהן... שאני אומר שלא החמירו בדברים אלו, אלא מפני איסור כרת. אבל לענין ממון אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותם הדברים ושאבד זכרו אחר כך, ונשמע שמת, הרי אלו נוחלין על פיהם. וכזה מעשים בכל יום בכל בתי דינין. ולא שמענו מי שחולק בדבר זה.¹⁵

כלומר שמחלקים נכסיו של נעדר בנסיבות שרובן למיתה, אף שאין מתירים לאשתו להינשא. ואם כן, מדוע נמנע אבלות על נעדר בנסיבות שרובן למיתה, כדי שאשת איש לא תורה היתר לעצמה להינשא לזר? ואמנם שאפשר שהרמב"ם אינו מסכים עם אלה שתולים דין אבלות על נעדר בדין היתר נישואין לאשתו. ואם כן, די בכך שהנסיבות של ההיעדרות היו בבחינת רובם למיתה כדי לחייב אבלות, אף שהאישה אסורה להינשא. אך אפשר שהרמב"ם מסכים לתלות דין אבלות על נעדר בדין אשת איש, כי ענייני האבלות יש להם פרסום בקרב ההמון. ויכול להיות מכשול מכך, מה שאין כן לגבי ענייני נחלות, שאין בהם פרסום.

סיכום

לגבי אבלות על נעדרים יש כמה שיטות:

(א) אין להתאבל על נעדרים, אלא אם כן נודע בוודאות גמורה, שהם מתו. בין אם הנעדרים היו רווקים, ובין אם היו נשואים. אף שלפי הדין, די בנסיבות שרובן למיתה, כדי לחייב באבלות, נהוג שלא להתאבל, כדי שלא יהיה מכשול לגבי אשת איש.

(ב) אין לתלות דין אבלות בדין אשת איש. כי אשת איש אין להתיר בנסיבות שרובן למיתה, ואבלות יש לנהוג בנסיבות שרובן למיתה.

(ג) לגבי נשואים יש לתלות דין אבלות בדין אשת איש, ולא לנהוג אבלות בנסיבות שרובן למיתה, אלא רק בנסיבות של מיתה ודאית. לגבי נעדרים רווקים, יש להתאבל עליהם, בנסיבות שרובן למיתה. ודומה שזו השיטה היותר מקובלת על דעת רוב הפוסקים. במיוחד לאלה שסוברים שיום מיתה וקבורה הוא מן התורה.

בין כך ובין כך משנקבע שהנעדר מת, ומשהתייאשו מלהביאו לקבורה, יש לנהוג אבלות שבעה, ושלושים, מיום הייאוש. אף שחלף זמן רב, מאז הזמן המשוער שהנעדר מת, נהרג או נרצח. אלא שיש להסביר דין זה, עם הדין, שנקרא 'שמועה רחוקה'. לפיו אם הקרוב שחייב להתאבל, שמע רק לאחר שלושים יום, שקרובו מת, הואיל ושמועה זאת, היא שמועה רחוקה, אותו קרוב חייב לנהוג רק שעה אחת אבלות ביום השמועה, ולא יותר.¹⁶ בעוד שאם שמע בתוך שלושים יום, השמועה נחשבת קרובה, וחייב לנהוג אבלות, שבעה ושלושים. אולם 'אבן העוזר',¹⁷ הביא פסקו של המהרש"ל, שאם השמועה הייתה תוך שלושים יום לקבורת המת, ואחרי שלושים יום ליום המיתה, נוהג שעה אחת אבלות

15. וכן נפסק להלכה בשו"ע, חו"מ, רפד, ד.

16. שו"ע, אה"ע סי' תב סעי' א.

17. אבן העוזר, על השו"ע אה"ע סי' תב סעי' א.

כשמועה רחוקה, הואיל ויש לספור מיום המיתה ולא מיום הקבורה. 'אבן העוזר' ציין שכך פסקו הב"ח, ה'דרישה', ט"ז וש"ך בפשיטות, והוראתם זו תמוהה בעיניו. והוא הסתייע בדברי הרא"ש וה'מרדכי', כדי לחלק בין דין שמועה קרובה או רחוקה, לדין נתייאשו מקבורת הנעדר. שבדין שמועה קרובה או רחוקה, מאחר שהמת נקבר, ומאחר שמיום הקבורה מתחיל האבל שבעה ושלושים, הרי כל ששמע בתוך שלושים מיום הקבורה, כיוון שעדיין הימים הם ימי אבל, לכן השומע חייב בשבעה ושלושים מיום השמועה. לא כן כששמע אחרי שלושים מיום הקבורה, מאחר שהסתיימו ימי האבל, השומע ינהג רק שעה אחת של אבל. לא כן כשיש נעדר ואין יודעים אם מת, הרי משעה שנתייאשו, נחשב הדבר, כיום קבורה. כי עד היאוש, הדבר נחשב כמי שמתו מוטל לפניו. ולכן רק מיום הייאוש חייבים להתאבל שבעה ושלושים. וכן ביום הייאוש, שהוא כאמור כיום הקבורה, מן הראוי שמאותו יום שהתייאש, שכאלו באותו יום המת נקבר, ומאותו יום ימנו שבעה ושלושים. ושביום השמועה, יש לקרוע את הבגד, לא כדין השומע שמועה רחוקה, שאינו קורע, אלא אם כן מדובר באביו או באמו.¹⁸

18. שו"ע, יו"ד סי' תב סעי' ב. ועיין הגהות מיימוניות, על הרמב"ם הל' אבל פ"א ה"א; שו"ת מנחת יצחק, ח"א סי' קלג.